

Ivan Perkov
DRUŠTVO OTPADA
Pergamena i Znanstveni centar
izvrsnosti za integrativnu bioetiku,
Zagreb, 2022., 300 str.

O važnosti, ako već ne stvaranja, onda (o)čuvanja zdravog životnog ambijenta izreklo se mnogo, ali nitko kao autor nije temeljito izložio „otpadnu problematiku“ i to kroz normativne i društvene elemente na primjeru hrvatske metropole – grada Zagreba.

Dugogodišnje je to medijski-atraktivno, politički-uzavrelo, ali i ponajviše javno-zdravstveno pitanje koje se tiče svih, od aktera pa do stanovnika. Intencija je knjige, parafraziramo li autora (str. 291), ustanoviti pitanja i razložiti odgovore o pravednom, ili bolje reći odgovornom, rješenju za postupanje s otpadnom materijom, ne samo u gradu Zagrebu, već i cijeloj Republici Hrvatskoj. Gledajući kroz sociološko i bioetičko tkanje Ivana Perkova, ova studija je možebitni „ključ koji otvara vrata“ kvalitetnijem i sređenijem urbanom življenju, a nahodi se maksimum: razgovaraj i saslušaj, djeluj – posloži regulative, zakone i provedi ih u djela. Knjiga „Društvo otpada“ sastoji se od 3 glavna dijela: 1) teorijskog okvira, 2) analize normativnih dokumenata te 3) tumačenja rezultata istraživanja. Poglavlja „Društva otpada“ naslovljena su: „Teorijski okvir“ (str. 19-82), „Metodologija“ (str. 83-94), „Višerazinska analiza normativnog okvira o otpadu u Zagrebu i Hrvatskoj“ (str. 95-136) i „Rezultati istraživanja o društvenim aspektima sustava gospodarenja otpadom u Zagrebu“ (str. 137-250). Svakako je zanimljivo i promišljanje izloženo na kraju knjige, a zapravo se radi o novinskom

članku „Naše smeće, naši odbačeni snovi“ (str. 283-288).

U prvom poglavlju autor naglašava potrebitost sociološkog i bioetičkog upliva u „otpadnu tematiku“, posebice jer je svijet u kojem danas živimo prožet rizicima, onda i socijalno-ekološkim izazovima među kojima je i varijetet komunalnih problema (str. 11). Početak knjige donosi teorijsku izgradnju podloga za bolje razumijevanje ljudskog (ne)odnošenja prema vlastitom životnom ambijentu. Uvelike je stavljen naglasak na odgovornost u djelovanju, od građana preko stručnih aktera te donositelja odluka, što je i središnja misao knjige – „nismo svi jednako odgovorni, ali nitko nije lišen odgovornosti“ (str. 12). Nadalje, Perkov definira „nomenklaturu“ suvremenog razrješenja otpadnog pitanja, polazeći od općeg znanja, normative pa do sociološkog „rasvjetljavanja kompleksnog fenomena“ (kroz dihotomiju sigurnosti i rizika). Prolazeći kroz „šumu europskih i domaćih definicija i teorijskih koncepcija“, autor konstatira kako Hrvatska, a potom i grad Zagreb, otpadom još uvijek ne gospodare u onom pravom, efikasnom smislu (str. 23) već ga uglavnom samo zbrinjavaju – „otklanjaju iz vida i uma“. Ova je konstatacija detaljnije elaborirana u posljednja dva poglavlja. Važno i razumljivo je odgovorno gospodariti otpadom, ponajviše radi zdravlja ljudi i čistoće okoliša, a ujedno je to i jedna od osnovnih usluga koje bi jedno urbano područje trebalo pružiti (str. 25). Suprotno tome je upadanje u rizik, stvaranje nepotrebne ugroze za živote građana, što autor više puta kroz knjigu napominje. Kako postoje tehnološki rizici, tako i ovi ekološki, poput komunalnog otpada, postaju rastuća briga većih

urbanih prostora (str. 41). Valja imati na umu kako se sprega otpada, društvenog konteksta i potencijalnih solucija može promatrati kroz čimbenik kvalitete života – stoga i pokazatelji životnog zadovoljstva mogu biti dobra podloga za daljnje akcije (u Hrvatskoj i šire). O tim se relacijama u Hrvatskoj počinje sve više pisati, proučava ih se, s jasnim zakašnjenjem, što je objašnjivo kroz Rogićevu misao da su: „modernizacijski procesi (u Hrvatskoj, op. a.) u sustavu iznjedrili neadekvatan odnos prema okolišu [...] sve do 70-ih godina prošlog stoljeća“ (str. 69). Ipak, Hrvatska u suvremenom kontekstu počinje hvatati zamahe u ovim temama, posebice je medijski prostor taj u kojem se progovara o održivom razvoju, gospodarenju otpadom, nesuglasju zakona, regulativa i pravilnika, ali i prikazuje sve veći društveni odaziv kroz javne akcije (prosvjedi uvjetovani NIM-BY sindromom, akcije pošumljavanja, sortiranja otpada itd.). Uvidjevši kako se znanja o ovoj problematici nadopunjuju, proširuju, a sve su aktualnija – čak 1.444 puta se pojavljuju u tražilici Crosby, autorovo je mišljenje da se kroz transdisciplinarnu (raznovrsnu) suradnju aktera može početi raditi na umanjenju „globalno najprisutnijeg i najobuhvatnijeg fenomena“ (str. 82).

Perkov u idućem poglavlju predstavlja metodologiju, dakle osnovni nacrt i provedbu dvaju istraživanja koja čine osnovicu za daljnje tumačenje i promišljanje ove aktualne teme. Izbor kvalitativne metodologije seže još u autorov doktorski rad, na čemu knjiga i počiva. Zašto baš kvalitativa? Odgovor zapravo počiva u pokušaju da se dodatno elaborira ovo područje kroz sociološki i bioetički kontekst. Prvo istraživanje, koje se ticalo

kvalitativne i višerazinske analize sadržaja normativnog okvira o otpadu, upravo je omogućilo jasniji uvid u (ne)posloženost sustava za gospodarenje otpadnom masom u Zagrebu, ali i Hrvatskoj u cijelosti (str. 86). Drugo istraživanje ticalo se „intervjuiranja“ ključnih sudionika, relevantnih po pitanju zbrinjavanja otpada u gradu Zagrebu. Razgovor je usmjeravan tako da su se pokrile suvremene zamisli o zbrinjavanju, uporabi materijala, istakli se principi „zelenijeg življenja“, ali i procjene o budućem stanju odlagališta otpada Jakuševac-Prudinec. Istraživanjem je autor pokrio 5 skupina ključnih aktera – od političkih, stručnih, preko civilnih, upravljačkih i medijskih (str. 93), ukupno 30 ključnih aktera za sustav zbrinjavanja otpada u gradu Zagrebu. Razmišljanja navedenih skupina Perkova je objedinio i pritom zamijetio određeni disbalans u suradnji, što je i obrazložio u zadnjem poglavlju knjige. Doista, podaci ove vrste bit će od svrhe, kao orijentacija u „budućim istraživanjima ovog fenomena“ (str. 92), uz logično proširenje na još širi društveni stupac – same građane.

„Višerazinska analiza normativnog okvira o otpadu u Zagrebu i Hrvatskoj“ naslov je trećeg poglavlja knjige, u kojemu se ispisuju ključne stavke iz strateških, planskih i zakonskih vrsta dokumenata o otpadu, pružajući se kroz lokalnu, nacionalnu te europsku razinu (str. 99). U tomu zakonskom kolopletu svakako je, uz negativnu sekvencu već desetljećima poznatog slučaja odlagališta Jakuševac-Prudinec (ali i pitanje sređivanja otpada u Zagrebu), pozitivno za istaknuti lokalne sredine koje su implementirale planske dokumentacije – ponajviše otok Krk (str. 131 i 191) i općine u Međimurskoj županiji (str. 131).

Autor nadalje obrazlaže da je potrebno prvo detektirati problem, osvijestiti ga među građanstvom, da bi se isti efikasnije mogao suzbiti i / ili riješiti. Kako bi se primjeri dobre prakse proširili s „prstiju tek jedne ruke“, dionici ovih procesa morat će se jasnije pridržavati „nadzora i praćenja provedbe navedenih dokumenata“ (str. 132).

Zadnje poglavlje „Rezultati istraživanja o društvenim aspektima sustava gospodarenja otpadom u Zagrebu“ u sadržajnom smislu predstavlja glavninu nalaza provedenog terenskog istraživanja. Rezultati su predstavljeni kroz iskaze aktera i kritički osvrt autora po tematskim blokovima. Autor tvrdi da se kroz intervjue, tj. dobivene podatke naziru slojeviti odnosi (česta nesuglasja među akterima), a time i dio odgovora o društvenoj problematici gospodarenja otpadom u metropoli (str. 245). Premda se svi navedeni slažu da postojeći sustav gospodarenja otpadom nije zadovoljavajući, zapravo je ipak riječ o nepostizanju konsenzusa (time i manjku dijaloga) oko javnog dobra, što bi omogućilo rješavanje ove problematike. Jedini pozitivan odnos bio je zamijećen između medija i civilnih udruga, takoreći prirodnih saveznika, dok su podijeljeni ili negativni odnosi vidljivi među ostalim akterima (str. 247-248).

Sociološko-bioetički rad Ivana Perkova unosi u znanstvenu domenu *par excellence* teorijski elaboriranu i empirijski prikazanu sintezu o društvenom fenomenu otpada na „domaćem terenu“. Kroz elemente socijalne ekologije protkane bioetičkim senzibilitetom gradi se put prema daljnjim promišljanjima, a konačno i djelovanju ka formiranju socijalnog i ekološki prihvatljivog sustava. Teme o okolišnoj ugrozi

(i rizicima) jamačno će u postpandemijском svijetu biti sve više u fokusu stručne, ali i šire javnosti. Donekle je došlo do tog prvog koraka – prepoznavanja, a tek treba uslijediti saniranje, traženje načina umanjivanja štetnih učinaka otpada. Detaljnom komparativnom analizom normativnih akata, posloženih i prikazanih na jednom mjestu, otkriveni su odnosi među skupinama ključnih aktera (i unutar njih). Doista su to prave vrednote ove studije – takoreći postolje za daljnje akte, planove i njihovu provedbu. Kroz autorovu elaboraciju vidljivo je da će rješavanje problema uslijediti tek kada se postigne donekle zdravi dijalog među donositeljima odluka i ostalih aktera. Uz dijalog, važno je osvijestiti javnost o tekućim problemima; stoga je važan iskorak u transparentnijem i djelotvornijem društvu *edukacija* – „[...] stjecanja zadovoljavajućeg stupnja osobne informiranosti o društvu koje okružuje i pojavama koje utječu na njihov život“ (str. 258). Inspiracija koja proizlazi iz ove knjige mogla bi glasniti: djelujmo u pravcu gospodarenja, a ne tek zbrinjavanja otpadne mase, djelujmo uključivo (pluriperspektivno), čujmo jedan drugoga i djelujmo ponajviše odgovorno – prema sebi samima, drugima i budućim pokoljenjima.

Bruno Bogović